

Slovenski dom

Štev. 222.

V Ljubljani, sobota 1. oktobra 1938.

Leto III

Nemška vojska zaseda sudetske kraje

Okrnitev Češkoslovaške – cena za bodočo zvezo štirih velesil. – Začetek demobilizacije v Angliji, Franciji in Belgiji

Poljski ultimatum praški vladi. - Pred sestankom Mussolinija s Chamberlainom in Daladierom v Rimu

Madžari razočarani nad sporazumom štirih

Budimpešta, 1. oktobra. o. Madžarska javnost je zaradi sporazuma v Monakovem precej poparjena, ker niso na tem sestanku uslišali vseh želja Madžarov. Vladni krogi pa vendar smatrajo, da se s to monakovsko konferenco zastopnikov štirih velesil začena nova doba v mednarodnih odnosih. Veliko senzacijo je vzbudil na Madžarskem in tudi drugod odstop šefa madžarskega generalnega štaba Keresztosa Fischerja. O vzrokih, ki so privedli do odstopa šefa generalnega štaba, ni bilo izdano nobeno poročilo. Vendar pa je vsa javnost prepričana, da je ta odstop v zvezi z zadnjimi mednarodnimi dogodki.

Prva seja mednarodne razmejitvene komisije

Berlin, 1. oktobra. AA. (DNB) Mednarodna komisija, kateri je poverjena izpeljava Münchenskega sporazuma z dne 29. septembra, se je včeraj popoldne sestala na svojo prvo sejo. Člani komisije so si izbrali za predsednika nemškega državnega tajnika v zunanjem ministristvu von Weizsäckerja. Ta se je zahvalil svojim tovaršnim za izraženo zaupanje ter poudaril, da se bo trudil, da bodo vse razprave in delo tega odbora potekli v prijateljskem duhu in enodušnosti. Komisija se je nato takoj začela ukvarjati z vprašanjem pogojev za mirno izročitev sudetskih krajev prvega pasu. Na sledeči plenarni seji glavne komisije je bilo odobreno poročilo in predlogi podkomisije. Pred zaključkom seje so člani izrazili upanje, da bodo vse zainteresirane države storile vse, da bi se oziroma umirilo ter delo mednarodne komisije ne oviralo.

Kako bodo Nemci zasedli sudetsko ozemlje

Monakovo, 1. oktobra. AA. (DNB) Iz poučenih virov smo dobili te informacije o sudetskih pokrajinah, ki jih navaja sporazum med štirimi velesilami in ki jih imajo v štirih etapah zasedati nemške čete od 1. do 7. oktobra.

Prvi odsek: Kraji, ki jih bodo Nemci zasedli 1. in 2. oktobra, leže na južnozahodni strani ČSR v južnem delu Češkega lesa ali na vzhodno-nemško-sudetski meji, torej severno od Passaua.

Drugi odsek, ki se ima zasedati 2. in 3. oktobra, leži na severni meji ČSR. V tem odseku so med drugimi kraji Bodenbach (Podmokly), Friedland in Warnsdorf.

Tretja etapa: Od 3. do 4. oktobra bodo Nemci zasedli češki okraj z znamenitimi mesti Cheb, Karlovi vari, Jahimovo, Marijanske Lazni, Frančiškove Lazni itd.

Četrti odsek, ki ga bodo Nemci zasedli 6. in 7. oktobra, leži na severnovzhodni šlezki meji.

Zadnji dogodki v Evropi – nauk Balkanu

Belgrad, 1. oktobra. m. Z jutranjim ekspresnim vlakom je turški zunanji ministar Tefik Ruždi Aras nadaljeval svojo pot, ki jo je ustavil v Belgradu. Včeraj je Ruždi Aras imel več sestankov s predsednikom vlade dr. Stojadinovićem, na katerih sta oba državnik pretresala vsa zunanje-politična vprašanja, o katerih je bilo govora v zadnjih dneh v zvezi z napetimi evropskim položajem. Proti večeru je turško poslanstvo povabilo častnike na sprejem, pri katerem je bil navzoč tudi turški zunanji ministar Ruždi Aras. V krajši izjavi je ministar Aras poudaril zopet svoje veliko zadovoljstvo nad tem, da se je mogel ustaviti v Belgradu in da se mu je nudila prilika, da je mogel pozdraviti predvsem kneza-naměstnika Pavla, pri katerem je bil sprejet včeraj popoldne. Za tem je v kratkih besedah predložil delo sedanjega zasedanja Sveta Zveze narodov ter dejal, da so bili o poteku tega zasedanja ter o zadnjih težkih političnih dogodkih vsi obveščeni po raznih agencijah. Poudaril je dalje, da so bili v teh dogodkih poleg državnikov evropskih velesil zainteresirani tudi balkanske države, v katerih je ves čas te mednarodne napetosti vladal največji mir. Glede vodstva jugoslovanske zunanje politike je dejal dobesedno: »Vi jasno vidite iz vsega tega, kar sem vam povedal, da je bila politika jugoslovanskega predsednika vlade dr. Stojadinovića daljnovidna, modra in prijateljska, jaz bi celo dejal, da bratska na Balkanu in kot taka je tudi v veliki meri pripomogla k pomirjenju napetega ozračja ter za oziroma na Balkanu, ki sem ga malo prej opisal in ki služi v dobro naših balkanskih narodov. Po mojem mnenju bi se morala ocenjevati politika vlade po dogodkih, ki se odigravajo ter jo opazovati skozi prizmo velikih dogodkov. Prepričan sem, da je takšna politika nad vse koristna za narode, kakor tudi za prijateljstvo na Balkanu.«

Z ozirom na zadnje težke politične zapletitve pa je ministar Aras s poudarkom dejal tole: »Zadnji dogodki so služili Balkanu kot nauk in velika skušnjava.«

Praga, 1. oktobra. o. Vlada je pod vodstvom predsednika republike dr. Beneša imela vso noč in včeraj vse dopoldne sejo, na kateri so se posvetovali o sklepih štirih velesil v Münchenu. Ministri so pretresli vse možnosti glede nadaljnjega ravnanja Češkoslovaške. Ob 13.25 včeraj je izšlo kratko uradno sporočilo, v katerem vlada obvešča državljane, da je podrobno proučila sklepe, ki so bili sprejeti brez nje-nega sodelovanja in proti njeni volji in da jih sprejema, ker pač drugega ne more, zakaj tako ji narekuje dolžnost do naroda. Takoj po seji je po radiu govoril predsednik vlade general Sirovy, ki je dejal, da se je kot vojak po temeljitim preudarku odločil, da pojde po poti miru. Češkoslovaško ljudstvo bo zdaj močnejše in notranje bolj složno. Sprejelo je nezlasane žrtve, ker je moralo izbirati med smrtjo in med odstopom nekaj ozemlja. Odložilo se je za življenje. Češkoslovaško ljudstvo naj bo zdaj mirno in zaupa svojim voditeljem ter pomaga pri obnovitvi nove, zdaj popolnoma narodne češkoslovaške države.

Po govoru predsednika vlade so v Pragi in po vsej Češkoslovaški razglasili narodno žalost. Odpovedane so bile vse gledališke, kinematografske predstave, zabave, radio je oddajal samo obvestila in nikake glasbe. Sinoči je vrhovni poveljnik češkoslovaške vojske, general Krejčí, izdal vojski povelje, da se o polnoči začne umikati iz prvega pasu sudetskega ozemlja.

Berlin, 1. oktobra. AA. (Reuter.) Poveljnik nemške suhozemne vojske von Brauchitsch je izdal povelje na vojsko, v katerem pravi med drugim:

Nemška vojska bo 1. oktobra vkorakala v sudetske okraje. Ta dogodek preveva z radostjo in ponosom vse vojake, kajti vojska predstavlja nemško disciplino in red. Nemška vojska naklanja po želji svojega glavnega poveljnika pomoč in zaščito svojim sudetskimi bratom.

München, 1. oktobra. Motorizirani oddelki nemške vojske so v prvih jutranjih urah prekorčili bivšo češko-nemško mejo ter začele zasedati prvi predel ozemlja, to je kraje, ki leže ob južnem delu Češkega lesa, južno od Budjejevic.

München, 1. oktobra. o. Predsednik angleške vlade Chamberlain je včeraj ob 11.30 obiskal nemškega kancelerja Adolfa Hitlerja in imel z njim daljši razgovor. Med tem razgovorom sta državnik sklenila sporazum, ki izključuje odsej vsako vojno med Anglijo in Nemčijo. Chamberlain in Hitler sta dala po svojih večerajšnjih razgovorih tole skupno izjavo:

»Midva sva danes imela še nadaljnje razgovore in ugotovila, da so nemško-angleški odnosi največje važnosti za oba naroda in za vso Evropo. Vidiva v sporazumu, ki je bil včeraj podpisan, in v nemško-angleškem sporazumu simbol želja, da bi se naša dva naroda nikdar več ne vojskovala med seboj. Odločila sva se, in sicer s posvetovanjem. Trudila se bova, da odstraniva morebitne vzroke nesporazuma in da na ta način pomoreva k varnosti miru v Evropi. Adolf Hitler, Neville Chamberlain.

Rim, 1. okt. o. Iz vladnih krogov poročajo, da pomeni sporazum v Münchenu začetek trajnega sodelovanja med štirimi evropskimi velesilami, ki bodo v kratkem rešile vsa sporna vprašanja, katera so jih do zdaj razdvajala ter potem sklenile trajno zvezo štirih.

London, 1. okt. m. Iz zanesljivih virov se je izvedelo, da je bilo v Münchenu med Chamberlainom in Mussolinijem tudi sklenjeno, da se v najkrajšem času sestanejo radi ureditve nekaterih vprašanj med Anglijo in Italijo glede Sredozemskega morja ponovno Chamberlain in Mussolini. Na tem sestanku bo verjetno sodeloval tudi zastopnik Francije, najbrž sam predsednik vlade Daladier ter zunanji ministar Bonnet. Chamberlain je v svojih izjavah, ki jih je podal po monakovski konferenci, med drugim dejal tudi to, da ni bil dosežen nikak poseben sporazum o demobilizaciji. Toda ta bo odpadla sama po sebi, ker je zaradi doseženega sporazuma postala brezpredmetna.

Sestanek glede Sredozemlja bo v kratkem sklican v Rim. Na njem bosta najprej Italija in Francija sklenili podoben sporazum, kakor sta ga letos aprila Italija in Anglija, nakar se bodo posvetovali o sklenitvi trojne sredozemske zveze, s čimer bo takoj rešeno tudi špansko vprašanje.

Pariz, 1. okt. AA. (Reuter.) V Franciji mislijo in pričakujejo, da bi se dali med Francijo in Nemčijo skleniti enaki dogovori kakor med Anglijo in Nemčijo glede posvetovanj o vseh spornih vprašanjih in težkočah, ki se pojavljajo med Francijo in Nemčijo. Prav tako mislijo tudi o težavah v razmerju med Francijo in Italijo.

Varšava, 1. okt. m. Poljski zunanji ministar Beck je sinoči povabil k sebi angleškega, francoskega in ameriškega poslanika, za tem pa še italijanskega, nemškega in romunskega poslanika. Po teh sprejemih so ob 11 zvečer častniki dobili obvestilo, da je bila včeraj popoldne ob 13 izročena poljskemu poslaniku v Pragi spomenica češkoslovaške vlade kot odgovor na noto poljske vlade z dne 27. septembra. Noto češkoslovaške vlade je bila takoj z letalom poslana v Varšavo. Ta odgovor se omejuje samo na splošne stvari, s katerimi nameravajo v Pragi rešiti poljsko vprašanje. Poljaki zatrjujejo, da češkoslovaška vlada namerava samo zavlačevati z rešitvijo tešinskega vprašanja. Radi tega je poljska vlada poslala praški vladi novo noto, ki je bila dostavljena v Prago tudi s posebnim letalom ob 22 in takoj izročena češkoslovaški vladi. Poljski zmernejši krogi pa izjavljajo, da je v noti, ki jo je češkoslovaška vlada poslala v Varšavo, izražena pripravljenost Prage, da v načelu pristane na poljske zahteve, le to prosi češka vlada v tej noti, da se določi čas za izpraznitev tešinske Slezije. Ta odgovor pa do zdaj ni zadovoljil poljskih vladnih krogov ter je zato poljska vlada poslala na Češkoslovaško novo spomenico ultimativnega značaja. Poljska čaka na odgovor do danes opoldne.

London, 1. okt. m. Dobro obveščeni krogi izjavljajo, da je bilo pri reševanju sudetsko-nemškega vprašanja v Monakovem govoru tudi o varstvu okrnjene Češkoslovaške, če bi jo napadla Madžarska ali Poljska, kljub ugodni rešitvi manjšinskega vprašanja teh dveh držav. Zatrjujejo, da sta Anglija in Francija dali češkoslovaški zagotovilo, da jo bosta branili, če bi jo napadla Madžarska ali Poljska. Ta jamstva niso bila vnešena v monakovski sporazum in to zaradi ozirov na Nemčijo. Zabeležena pa so v pismu, ki ga je poslal Chamberlain poleg monakovskega sporazuma praški vladi v odobritev.

London, 1. okt. o. Predsednik angleške vlade Chamberlain se je včeraj ob 17.40 vrnil z letalom v London, kjer ga je sprejela ogromna množica ljudi, ki so ga viharno pozdravljali. Zunanji ministar Halifax mu je na letališče prinesel kraljevo zahvalno pismo. Nato se je odpeljal v palačo ministrskega predsedstva, kjer so se manifestacije nadaljevale in je Chamberlain množici spregovoril nekaj besedi, nakar se je odpeljal v kraljevo palačo.

Vrhovno poveljstvo angleške vojske je snoči izdalo sklep, da se ustavijo vpoklici mornariskih rezervistov in mobilizacija brodogradov. Prav tako so ustavljene vojske in obrambne priprave v drugih panogah vojske. Material za obrambo obal in za odvrnitev letalskih napadov bo za zdaj še ostal na svojem mestu, prav tako tudi protiletalske baterije, koder so jih nastavili.

Pariz, 1. oktobra. Ministrski predsednik Daladier je došel včeraj popoldne v Pariz, kjer mu je prebivalstvo priredilo veličasten sprejem. Po pariških ulicah se je razvilo pravo ljudsko veselje nad tem, da je od Francije odvrnjena vojna nevarnost. Daladiera je sprejel takoj predsednik republike Lebrun in mu čestil k uspehu. V poučenih krogih pravijo, da je vse naerte za sporazum izdelal zunanji ministar Bonnet. Pričakujejo, da bo še danes izšlo povelje o demobilizaciji.

Bruselj, 1. oktobra. AA. (Havas.) V zvezi z odlokom o mobilizaciji je bilo poklicanih 300.000 rezervistov pod orožje. Vlada je sklenila, da se bo zdaj vseh teh 300.000 rezervistov vrnilo v roku treh do štirih dni na svoje domove.

London, 1. oktobra. o. Prihodnje dni bo vlada poslala šest bataljonov pehote na Češkoslovaško, da zasedejo ozemlje, na katerem bo plebiscit.

Vesti 1. oktobra

Knez-naměstnik Pavle se je danes dopoldne pripeljal iz Belgrada v Kranj.

Brzovjavni promet med ČSR in Jugoslavijo je spet dovoljen. Prav tako je vpovstavljen brzovjavni promet v notranjost Češkoslovaške.

Francoski narodni dar za ženo angleškega ministrskega predsednika Chamberlaina, ki je s svojimi napori dajala pobudo možu za zavarovanje miru v Evropi, predlaga pariški »Oeuvre«, ki je začel splošno zbirko v ta namen.

150.000 ljudi je pozdravilo Mussolinija sinoči na Beneškem trgu v Rimu. Mussolini se je moral 16 krat pokazati množici na Balkonu. Med tisoči je manifestirala tudi velika skupina angleških državljanov.

Predsednik angleške vlade Chamberlain se bo najbrž že prihodnji teden odpeljal s svojo jahto na oddih na Sredozemsko morje in bo pri tej priliki obiskal Rim.

Madžarski regent Horthy je sprejel v poslovnico avdienco našega dosedanjega poslanika v Budimpešti dr. Vukčevića, ki je premeščen v Varšavo. Regent priredi danes poslaniku poslovnico kosilo.

Londonski kardinal nadškof Hinsley je odredil zahvalne molitve, ker je prišlo do mirne rešitve evropskega spora in so narodi rešeni vojne. V ta namen bodo jutri po vseh angleških katoliških cerkvah zahvalne službe božje.

Turški zunanji ministar Ruždi Aras je bil včeraj sprejet pri predsedniku vlade dr. Milanu Stojadinoviću.

Predsednik USA Roosevelt je o sporazumu v Münchenu dejal, da je dokaz složenega dela, ki je bilo kronano z velikim uspehom. Glede Češkoslovaške in njene usode ni voditelj ameriške demokracije rekel ničesar.

Svet Zveze narodov je sprejel predlog političnega odbora, da se ustava Zveze narodov loči od Versaillske mirovne pogodbe.

V litvanski vladi je prišlo do sprememb zaradi nesoglasij, ki so se pokazala med ministri ob sedanjem evropskem sporu.

Poljske občinske volive bodo v Varšavi, Lodzu in Poznanju 18. decembra.

Švicarski zvezni svet je sprejel zakon o izrednih davčninah za državno obrambo in za zmanjšanje brezposelnosti.

Vodja sudetskih Nemcev Konrad Henlein je poslal Hitlerju zahvalno brzovjavo, češ da je Hitler izvojeval svobodo za sudetske Nemce.

Predsednik vlade dr. Stojadinović in gospa sta včeraj priredila slavnostno kosilo na gosti predsedniku medparlamentarne zveze grofu Cartonu de Wiartu.

Mednarodna umetniška razstava v Benetkah Biennale je zaradi izrednega zanimanja podaljšana do 2. oktobra.

Angleški kralj in kraljica sta danes odpotovala na Skotsko v grad Balmoral na oddih.

General Franco je včeraj praznoval drugo obletnico, kar je bil imenovan za vrhovnega poglavarja nacionalistične Španije.

V poljskem zunanjem ministristvu so včeraj sprejeli francoskega in angleškega poslanika.

Holandija je prepovedala izvažati kovine, rudnine in nafto.

Za vrhovnega komisarja organizacije za pomoč beguncem, katero so ustanovili pri ZN, so imenovali Angležja Emersona.

Vsa dovoljenja za izvoz orožja iz Anglije so do 16. oktobra preklicana.

Razglas proti komunističnemu hujskanju in potvarjanju poročil o sedanjem stanju v Evropi, združen z napadi na francosko vlado, je dal objaviti bivši ministrski predsednik Flandin. Vlada je zaplenila razglas in Flandinov list »Liberte«, ki ga je prinesel.

Nemški gospodarski ministar v Belgradu

Belgrad, 1. oktobra. m. S sinočnjim zagrebškim brzovlakom se je pripeljal v Belgrad nemški državni ministar za narodno gospodarstvo dr. Walter Funk s soprogom. Ministar Funk se je, kakor znano, dalj časa mudil na počitnicah v Dalmaciji. Na belgrajski železniški postaji sta ga med drugim pozdravila tudi nemški poslanik Viktor von Heeren in trgovinski ministar inž. Kavalin. S postaje se je ministar Funk odpeljal v Teokarevičev vilo, v kateri bo stanoval za svojega tridnevnega bivanja v Belgradu. Po svojem vpisu v dvorsko knjigo bo obiskal tudi predsednika vlade dr. Stojadinovića, finančnega ministra dr. Dušana Letica in ostale gospodarske ministre.

Predsednik vlade bo danes opoldne na čast dr. Funku priredil v hotelu na Avali intimno kosilo. Doktor Funk se bo odpeljal iz Belgrada tudi na Oplenac, kjer bo položil vence na grobova umrlih kraljev. Iz Belgrada bo odpotoval v ponedeljek zvečer.

Teden grozdja v Mariboru

Maribor, 30. septembra.

Zveza gospodinj, podružnica Maribor, prireja pod geslom »Za zdravje naroda — za dvig našega gospodarstva« od 3. do 9. oktobra teden grozdja. Ponedeljek 3. oktobra je namenjen v prvi vrsti prodaji grozdja na Glavnem trgu, kjer ga bo vsak dobil, kdor bo hotel seči po njem, v vsaki količini po 3 din kg. Ves teden pa se bo grozdje dostavljalo šolam in upajmo, da bo naša mladina pridno segala po njem. Po-budo za to akcijo je dobila podružnica od svoje matice v Ljubljani, ki prireja isto.

Maribor leži pod vnožjem goric ter je na vsak način dana potreba za prireditev tega tedna, kar nam že geslo pove, tako za zdravje kakor za naše gospodarstvo. Pri nas se vse premalo polaga važnost na namizno grozdje. Kmetje dostikrat ne vedo, kam bi prodali svoje vino, ne zmisli pa se nobeden, da bi prodal že grozdje, ki prehrani in zdravi ljudstva prišlo mnogo bolj v korist, kakor pa vino. Nisem proti zmernemu uživanju vina, to pa ve vsak, kaj napravi iz človeka prevelika količina zaužitega vina.

Vrste namiznega grozdja

Pri nas najbolj udomačena vrsta namiznega grozdja je plahutina, ki je zelo okusna, vendar pa ne prenese daljših transportov. Zaradi tega moramo gledati pri zasajanju naših vinogradov z vrstami trt, ki dajejo grozdje z debelejšo lupino, ker le takšno grozdje prenese daljši transport. Ne smemo se omejiti le na domače trge, mi moramo misliti tudi na inozemstvo, kjer bi naše namizno grozdje dobro vnovčili in naj nam za zgled služi v prvi vrsti Bolgarske. Posamezne vrste pri nas že deloma udomačene so sledeče: biser iz Čabe, ki zelo rano dozori in je dobrega okusa. Potem so različni muškati, tako rumeni kakor muškata žlahtina, muškati aleksandrinski ter hamburški muškati. V Vojvodini in v srbskem delu naše države so začeli uvajati afusali, ki izhaja iz Bolgarske ter ima za naše kraje veliko bodočnost. Nekaj malega je razširjen v Halozah imperijal in pa muškati imperijal. Zelo dobro namizno grozdje je tudi zeleni silvanec, po domače zelenčič ter kapčina, nje grozdje je veliko ter lepe mordo-črne barve. V mariborski okolici se je razširila od nekoliko zgodnejših vrst bovierjeva ranina.

Vino iz namiznega grozdja ni bog ve kakšne kvalitete, ker imamo za to druge vrste, ki nam dajejo kvalitetna vina. Zaradi tega naj vsak vinogradnik skuša po dobri ceni vnovčiti že namizno grozdje in za prešanje naj obdrži le tistega, ki ni sposoben za trg.

Pozivam pa ponovno, da zasadijo naši vinogradniki svoje vinograde s takimi vrstami trt, ki so sposobne za namizno grozdje in njihov trud bo bogato poplačen. Seveda mora vsak

pri tem upoštevati izbir, ki pride za njegov vinograd in pošten.

Za naše kraje obstaja že udi izdelan sortiment namiznega grozdja. Dolžnost poklicanih pa naj bo, da malemu vinogradniku dopovedo, kako naj si rentabilnost svojega vinograda poveča. Upajmo, da bi se s tem zmanjšalo tudi pifanjevanje v naših krajih.

Grozdje kot prehrana

Grozdje je redilno ter učinkuje na našo prebavo zelo ugodno, samo ne smemo ga takoj v prevelikih količinah uživati. Zvišanje količine naj gre postopoma in tudi nezrelega grozdja naj se ne zloži. Če boste v jesenskem času uživali dovoljno količino grozdja, se ne boste samo zredili, temveč tudi koristili svojemu zdravju.

Človeško telo potrebuje za rast in pa za vzdrževanje hrano. Hranila delimo v tri velike skupine in to: a) anorganska ali rudninska hranila, b) organska hranila in c) akcesorijska hranila in to so vitamini. Najvažnejše rudninsko hranilo je voda. Od organskih hranil pa je najvažnejše hranilo beljakovina v različnih vrstah, nič dosti manj važni pa so ogljikovi hidrati in pa maščobe. Različne rudninske soli ter beljakovine potrebuje telo za rast, ogljikove hidrate (različne sladkorje) in pa masti potrebuje človeško telo za potrebno energijo. Zaradi tega imenujemo v prehrani tudi ogljikove hidrate in pa masti živilsko kurivo.

Celotna potreba po hrani pri človeku se ravna po porabi beljakovin in goriv in zaradi tega bodo posamezniki pokazali precejšnje razliknosti, ki se ravna po delavnosti. Tisti, ki počiva in leži, ne bo potreboval nikdar toliko hrane, kakor pa tisti, ki dela. Hrana mora biti tudi različna v obeh glavnih letnih časih. Pozimi potrebuje človeško telo toplote, ker mu lastno toploto odteguje mrzel zrak. V zimski bomo jedli torej več masti in pa ogljikovih hidratov (sladkor). Vemo, da vsebuje grozdje normalno okoli 20% sladkorja, ravna se pač po letini, ki je v naših krajih včasih malo nižja, v dobrih letinah pa tudi višja. Zato nam v sedanjih časih, ko nam postaja navadno nekoliko hladneje, kuriva za naše telo primanjkuje. Sladkor je izborna kurivo in tega dobimo v grozdju v zadostni količini.

Že dalje časa se je opazovalo, da v zimskem času, ko nimamo sveže rastlinske hrane, pri človeku nastopajo posebne bolezni, ki nam kažejo pojave skorbuta. Spomladi pa, ko začnemo uživati različne zelenjave, to počasi izgine. Če uživamo v zimski redno sadje, teh pojavov bolezni ne bo. V zelenjavi in pa v sadju se nahajajo tako imenovani antiskorbutni faktor, ki ga je dovolj tudi v grozdju. Zato ponavljam, kdor hoče biti zdrav ter se hoče tudi zrediti, naj uživa redno grozdje, dokler ga le more.

Raznoterosti iz dnevne kronike

Ljubljana, 1. oktobra.

Oktober, ki je pri nas najdeževnejši mesec v letu, se je takoj od začetka v tem svojstvu prav odlično izkazal. Včeraj in danes skoraj neprestano lije in vidi se, da ne bo iz slepe nehalo, čeprav je barometer visok 760 milimetrov in kaže na spremenljivo. Temperatura je bila danes jutraj 5 stopinj Celzija.

V zvezi s tem neprestanim deževjem je moralo prenehati tudi vse delo na stavbah in drugih delih, ki je v zadnjih dneh tako hitro napredovalo. Zaradi tega tudi na reševalni postaji nimajo prav nobene dela z raznimi nesrečami. Vse kaže, da so si v teh dneh privoščili nekaj počitnic tudi razni tatovi in umrovci, kajti vsaj v zadnjih dneh ni dobila policija nobenih naznanil o čem podobnem.

Slabo vreme je prav občutno vplivalo tudi na današnji trg, ki je bil kljub temu, da smo danes prvega, v primeri z drugimi tržnimi dnevi prav slabo zaseden

vsaj v prvih dopoldanskih urah. Gospodinj se tudi pritožujejo o dražini, ki je na trgu. Zlasti sadje ima tako visoko ceno, da je skoraj neverjetno. Letos menda precej sadja izvažamo v Nemčijo in druge države in zdi se, da ga skoraj primanjkuje doma. Oddod tako visoke cene.

Sicer pa si je Ljubljana danes in včeraj temeljito oddahnila. Kar videti je, kako se je odvil z ljudi tisti strah pred vojno, ki je tiščal v zadnjem času kakor mora na slednjega človeka. Zdi se, hvala Bogu, nevarnost je pri kraju, čeprav so morali Čehi za to doprinese veliko žrtev.

Zelo živahno pa je kljub slabemu vremenu na ljubljanski univerzi, kjer je nekaj časa traja vpisovanje. Vsi hodniki so že polni akademikov in zlasti medicinskih hite, da bi se čimprej vpisali, kajti tam je določen nekakšen »numerus clausus«, to pa zaradi pomankanja prostorov.

Ljudje se bore s časom

Dve vrsti lahko razlikujemo med ljudmi, ki se bore s časom (to smo seveda mi vsi): prva vrsta ima časa vedno premalo, vse prehitro se ji kakor suha mivka v pesti izmuzava iz pesti; ura mine, preden se človek dobro zave. Drugim pa kar noče miniti; na vse možne načine morajo od jutra do večera premišljevat, kako bi ga ubili, kako bi si ga kar se le da skrajšali. Boré se pa prvi kakor drugi z njim.

Med prve

spada večina ljudi. Saj tako težko zdelas dnevno nalogo, če že jutraj ne zastaviš z vsjo silo. Zgodaj vstaneš, ves dan gledaš, kako bi utegnil opraviti čim več. Kmet ve, da je rana ura zlata ura in da je treba trdo garati do večera, če bo hotel prerediti sebe in družino. To ve tudi delavec in vsi ljudje, ki si morajo z delom služiti kruh. Uradniki hiti v pisarno, toliko pisanja zaveč čaka rešitve. Akti se grmadijo iz dneva v dan, človek komaj zdeluje; skrbi ga, kako bo vsem tem stvarim kos, da ne bi slišal nepotrebnih litanij. Roke ga bole, težko sedi; s skrbjo se ozira n uro. Kako hitro beži ta kazalca! Komaj se je dobro vsedel za mizo, že je poludne, leta je pesem polpodne; naglica, mrljično delo, borba s časom. Slednja minuta je dragocena. Delavec gara od zore do mraka; zamoti se z delom, skoraj ne ve, kdaj mine dan. V trgovinah so pomočniki in pomočnice neprestano tekajo, nosijo blago, strežejo kupcem. Težak koplj je ukrovljenim, bolečim hrbtom. Utrojen zvečer omahne na posteljo in zaspi kakor ubit. To topo, trudno spanje brez sanj mu mine kakor minuta. Komaj se je dobro vlegel, se mu zdi, že se zarija, že se dela dan. Z razbolelimi, nespločnimi udi zleze z ležišča in se spet zagrebe v staro enolično dnevno opravilo, ki mu počasi skoraj vzame smisel za časovni potek. Kakor avtomat dela in le v preprosti zabavi, pri merici pičaje in pri skopu odmerjenem spanju ter počitku se še zave, kaj je čas. Za ta dragoceni, veseli čas se bori, v teh kratkih urah vselej začuti, kako naglo beži ta kazalca na uri, kako kmalu bo treba prenehati z veseljem in se spet pogrezniti v topo garanje in mučni trud. Čas pravi za prav res občutevajo ljudje, ki se morejo ali morajo dan za dnem zamotiti z delom, le takrat, kadar doživljajo vesele ure. Začutijo ga, ko se jim naglo odmakajo prijetne ure in minute. Vse drugo je zanje postalo že nekako motna, navada in enoličnost opravka, ki je po narodi tak, da mora nase vezati vso pozornost, čeprav nazadnje — radi večnega ponavljanja in neprestane vaje že avtomatično — sta temu dnevnomu opravilu, ki

jemlje v suženjski zakup vse ure, vtisnila že zna menje nekakega zabrisanega, nejasnega sna. Kakor sanje se zdi to delo in mnogo ljudi se postara, preden se zavede, da so v resnici živeli, ne pa sanjali, kako so bili vezani na opravke. Sicer pa si o takih rečeh večina niti ne beli glav. Garajo od mladosti prav do poznega življenjskega večera, brez razmišljanja in filozofiranja, zaverovani le v eno veliko skrb, ki jih vse vlepe v svoj jarem: kako zaslužiti dinar, kako se oskrbeti z vsakdanjim kruhom. V tej večni, preprosti in vse obvladujoči skrbi obledi vse drugo; kakor v vročnem vrtincu se pehajo ljudje, njihovo življenje privzema videz ne resničnega, ampak nekega senčnega bivanja.

Ljudje, ki ne vedo kam s časom

so prav za prav po navadnem pojmovanju srečni otroci tega sveta. Vsega imajo dovolj. Kaj vsega! Le denarja! Saj denar sam zadostuje. Sinovi bogatih staršev, rentniki, bogato poročeni mladiči, privatniki, ki so jim bili dedje poskrbeli z nečloveškimi napori (ali pa tudi brez njih) za udobno življenje, saj so nagromadili za potomce skoraj neverjetna in neusahljiva bogastva, to so ti milenci zemeljske sreče! Milostiva pozno vstane, ker se ji ne ljubi iz prijetno tople postelje in ker jo skrbi, da ne bi bil dan predolg. Dolgo časa si da opravka Finančniminister — ni umih umih umih blisk blisk »polepševanjem«. Potem sprejema obiske, opoldne le malo počje, da ne bi trpela vitka linija. Popoldne nekoliko zadremlje, da bi hitreje minul čas. Potlej gre na sprehod, pa ne toliko, da bi se utrudila. O, kako počasi gre čas naprej! Sprehoda zavije k prijateljem; tam se jih nabere že več. Snavi pa, enovi za ogovarjanje. Vse ulice, hiše in družine oberó z združenimi napori skoraj po abecednem redu. Malo večerjeje (»spratice in solatice«), potlej pa v kino, v gledališče ali na koncert, tudi na ples; v veselo družbo, ki zna ubijati dolgočasni čas. Ure tod že minejo; jutraj pa spel pozno »vstajenje«, da ne bi bil dan preveč dolg.

Tako se godi nekaterim; drugi se morajo boriti s časom še drugače. Bolniki, ki ne podnevi ne ponoči ne morejo spati, ampak slišijo biti slednjo uro. Z nobeno rečjo se ne morejo zamotiti; čas zanje stoji. Jetniki in čuvaji in vsi tisti, ki so obsojeni na to, da čakajo v negotovosti na prihodnje dogodke brez dela.

Mi vsi smo prepričani, da prva vrsta življenja vendarle prebije znošnejše kakor druga. Delo zamoti človeka; boljši je kratek čas kakor dolg.

Izpred obrtnega sodišča

Brivski pomočnik brez plače

Brivski pomočnik France je imel sicer učno izpovednico, vendar pa v svoji stroki ni bil dovolj izvežban. Vsak mojster ga je po preteku nekaj dni odslavljal. Končno se je dogovoril z nekim brivskim mojstrom, da ga sprejme brezplačno na delo, dokler se bo dobro izvežbal. Fant se je potrudil in stregel gostom, gostje se niso pritoževali. Po preteku 10 tednov pa je pomočnik prošil mojstra, naj mu da nekaj plače, če ve ne, vsaj po 30 din na teden. Mojster je odvrnil fantu: »Le pridno delajte, saj veste, jaz ne bom umazan.«

Minulo je zopet 10 tednov, mojster pa pomočniku ni dal nikake plače; nobeden gost se ni pritožil, da bi bil pomočnik slabo stregel. Končno je fant prošil mojstra, naj mu da plačo za zadnjih 10 tednov; mojster je plačilo odklonil rekoč, da ni bila nikaka plača dogovorjena, sicer pa je pomočnik dobival precejšnjo napitnino, ker je hodil goste tudi na dom streč, dobil je na teden najmanj 20 din. Na to je pomočnik zapustil službo in tožil

mojstra na plačilo mezde za 10 tednov nazaj po 30 din tedensko, skupaj 300 din ter za 14 dnevno odpovedno dobo 60 din in za 2 tedna odškodnino za izgubo napitnine.

Mojster se je branil plačati in je navajal, da plača sploh ni bila dogovorjena, nasprotno se je pomočnik zavezal, da bo brezplačno delal, dokler se ne bo dobro izvežbal; odškodnina za odpovedno dobo tožniku ne gre, ker je ta samovoljno izstopil. Mojster je bil obsojen v plačilo vsega uotoževanega zneska. Razlogi. S tem, da se je pomočnik zavezal, da bo brezplačno delal, dokler se ne bo izvežbal, ni rečeno, da bo delal brez plače v nedogledni čas. Dejstvo je, da je fant opravljal pri mojstru pomočniške posle ravno tako, kakor plačani pomočnik, saj se gostje niso pritoževali. Po 10 tednih je fant prošil za plačo, mojster mu prošnje ni odklonil, marveč rekel, da ne bo umazan; s temi besedami je mojster jasno izrazil svojo voljo, da bo odsedaj dalje dajal plačo; ker višina ni bila določena, je smatrati 30 din tedensko za primerno, kakor je pomočnik sam zahteval.

Kar se tiče 14-dnevne odškodnine, je stvar takaka: Po gornjih izjavah je mojster neopravičljivo zadrževal plačo. V takem primeru ima službojemalec po § 238 obrt. zak. pravico izstopiti iz službe brez predhodne 14-dnevne odpovedi ter za ta čas zahtevati odškodnino.

Sedanje in bodoče novosti s Sv. Kunigunde

V našem listu smo že poročali, da je bil letošnji pomlad dograjen vodovod na Sv. Kunigundi na Pohorju, za katerega so banski upravi prebivalci zelo hvaležni. Neposredno korist ima od naprave preko 100 ljudi; če pa upoštevamo, da odpadejo sedaj vse težave, ki so jih imeli v zvezi s pomanjkanjem vode ljudje kakor živina, vidimo, kako veliko delo je banovina naredila.

Vodovod pa je vzrok, da se bo v bližnji bodočnosti splošno življenje na sončni Kunigundi pričelo živahneje gibati. Tako bo v kratkem ustanovljena vodovodna zadruga z nalogo, da se briga za vodovod, ter za morebitna popravila. Tej pa bo še sledila ustanovitev gasilnega društva, ki je za ta kraj resnično potrebno. Doslej je bilo brezpomembno ustanoviti ga, ker ni bilo vode ter bi gasilci prišli v poštev samo pri razdiranju. Ustanovitev gasilnega društva pa še podkrepljuje dejstvo, da se hitreje gradi cesta od Zreč na Sv. Kunigundo. Ker so dosedanja dela napredovala prepočasno, so prebivalci želeli hitrejšega postopka. Banovina je tudi sedaj šla ljudem rada na roka in odobrila občini Zreče zaproseno posojilo 300.000 din, katero se bo uporabljalo za popolno izgradnjo ceste. Kapital bo odplačevala banska uprava, obresti pa občina. Tako bo Sv. Kunigundi imela čez nekaj let popolnoma drugo lice s srečnejšimi prebivalci.

Celje

Čeljski oktet priredi danes ob 8 zvečer v veliki dvorani Ljudske posojilnice koncert slovenskih narodnih in umetnih pesni. Vstopnice dobite v predprodaju v Slovenski tiskovni zadrugi. Celjani in okoličani, posetite ta koncert v čim večjem številu!

Celjski krojači podpisali kolektivno pogodbo

Celje, 1. oktobra.

Zadnje mesecé opazamo, da so se delavske organizacije z vsjo silo lotile socialnega vprašanja svojih članov in začela pogajanja in sklepati kolektivne pogodbe, ki naj bi uravnovesile pravilno razmerje delavcev do svojih delodajalcev z ene, delodajalcev pa do delavcev z druge strani. Tako so bile letos podpisane že tri kolektivne pogodbe za črko in sobopisnike, peke in mizarje, včeraj ob pol 12. pa je bila podpisana na mestnem poglavarstvu že četrta kolektivna pogodba med celjskimi krojaškimi mojstri in krojaškimi pomočniki.

Prva obravnava, ki je bila v četrtek v preteklem tednu, ni uspela in se je morala nadaljevati predinočnim, ko se je uspešno zaključila. Obravnava je vodil magistratni komisar g. Koren Viljem, udeležili pa so se je tudi policijski komisar g. Velkavrh Ivan, predsednik Zdrženja krojačev v Celju g. Uršič Anton, predsednik eksekutivne Zdrženja dravske banovine g. Selišek Karel, več celjskih krojaških mojstrov in trije krojaški pomočniki kot zastopniki in obratni zaupniki. — Delodajalci so predložili poseben osnutek, pri katerem so vztrajali, vendar pa so pokazali veliko razumevanja. Razvila se je tudi daljša debata, vendar so delodajalci vztrajali pri svojem vloženem osnutku in poudarjali, da preko tega osnutka ne morejo več, dokler niso obratni zaupniki sprejeli v celoti osnutek kolektivne pogodbe.

Delovni čas traja v obrtnih delavnicah 10 ur dnevno, odnosno 60 ur tedensko. V industrijskih

delavnicah 8 ur dnevno, odnosno 48 ur tedensko. Za prekočasno delo bodo podjetja plačevala zakoniti prebitki 50%, v nočnem času 100% na normalno plačo. Za delo ob praznikih in nedeljah se plača 50% na normalno plačo. V vsaki konfekcijski obratovnici se priznajo vse kategorije izpeljav dela, označene v konfekcijskem ceniku. — I. razred: za veliko delo 5.50 din, za malo 5 din, za delo v roki 3.50 din; II. razred: za veliko delo 5 din, malo 4.50 din, ročno delo 3.50 din; III. razred: za veliko delo 4.50 din, za malo delo 4 din. Po uspešno končani učni dobi prejme samostojni delavec 75% normalne minimalne mezde kvalificiranega delavca iste kategorije dela do popolne izobrazbe za dobo treh mesecev po izučitvi, nakar se uvrsti v mezdni razred. Vsakega pomočnika se sprejme na poizkušnjo največ za 14 dni, nato pa se ga uvrsti v odgovarjajoči mezdni razred. Obratni zaupniki se priznavajo v delavnicah nad 3 do 10 delavcev. Obe stranki sta se obvezali, da ne bosta ščitili svojih članov, proti katerim bi se moralo zaradi šušmarstva izvajati konsekvence. Preosnova mezd brez prehodnih pogajanj ali med časom pogajanj je nedopustna.

Ta kolektivna pogodba ima obvezno moč in je sklenjena za dobo 6 mesecev. Pogodbo je mogoče odpovedati en mesec pred potekom iste. Ako se v tem roku ne odpove, se avtomatično podaljša za nadaljnjo dobo 6 mesecev. Izvoljenih je bilo tudi več obratnih zaupnikov.

Pogodba je bila podpisana včeraj ob pol 12. dopoldne na mestnem poglavarstvu.

Zaključek dveh preloženih razprav

Maribor, 30. septembra.

O dveh razpravah, ki sta se danes obravnavali pred malim senatom mariborskega okrožnega sodišča, smo že svojočasno poročali. Obe sta se že namreč vršili pred nekaj tedni, bili pa sta zaradi zaslišanja novih prič preloženi. Najprej so se danes obravnavale velike goljufije na škodo gradbene tvrdke Kiffmann. Obtoženi so bili polir omenjene tvrdke Hermann Völker ter posestnik Jožef Vrecl in Jožef Kacjan iz Zrkovcev. Völker je kot polir izdaljal soobtožencem ponarejene dobavnice na gramoz, katere sta potem oba vnovčila pri tvrdki Vrecl in Kacjan sta dobavljala gramoz za tvrdko Kiffmann, pri obračunu pa sta zaračunala na podlagi ponarejenih dobavnic mnogo višje količine, kakor sta jih v resnici dobavila. Tvrdka je bila na ta način oškodovana za okrog 50.000 din. Vrecl je bil obsojen na 6 mesecev strogega zapora, Kacjan na 5 mesecev strogega zapora, Völker pa na 8 mesecev strogega zapora, vsi trije nepogojno, povrh pa še vsi na 2 leti izgube častnih pravic.

Pri naslednji razpravi so prišli na zatožno klop čevljarški pomočnik Konrad Hicel, njegova priileznika Roza Bolko, pomožni železniški delavec Josip Zabukovšek ter njegova priileznika Marija Mesarič. Zabukovšek bi se bil rad ločil od svoje žene Karoline, da bi živel skupaj z Marijo Mesarič. Ker pa ni imel nobenega tehtnega vzroka za ločitev, je podkupil Hicela in njegovo priileznico Bolko, da sta nastopila pod krivimi imeni pred sodiščem kot priči ter sta pod prisego izpovedala, da se je Zabukovškova žena v javnih lokalih nesramno obnašala. Zabukovškov zakon je bil na podlagi teh pričevanj sodno ločen po ženini krivdi. Zadeva pa je prišla na dan. Zabukovška je sodišče obsodilo na 1 leto in 6 mesecev rožnje ter 3 leta izgube častnih pravic, Konrada Hicela na 6 mesecev strogega zapora in 2 leti izgube častnih

Zaradi dolgov zažgal svojo hišo

Maribor, 1. oktobra.

Pred okrožnim sodiščem v Mariboru se vrši danes dopoldne razprava proti 30 letnemu posestniku Ivanu Robniku, ki je dne 12. aprila zažgal svojo hišo, da bi dobil zavarovalnino.

Robnik je leta 1934 prevzel od svoje matere na Remšnikovo veliko posestvo, na katerem je imel poleg svoje hiše tudi še tako imenovano »kajžoz«, v kateri je stanoval njegov najemnik Jožef Jelen z ženo in petimi otroci. To kajžoz je že Robnikova mati dala zavarovati za 10.000 din. Ker pa se je Robnik zaradi slabega gospodarstva zadolžil, se mu je zdelo prav primerno, da bi si prisvojil omejeno zavarovalnino, saj kajžoz itak ni rabil. Zaradi tega je nagovarjal že svojega najemnika Jeleno, naj kajžoz zažge ter mu je obljubil 200 din nagrade. Jelen pa mu ni šel na lim. Potem je prošil še Rudolfa Sahernika, da bi on zažgal, ko pa je tudi ta odbil, je izjavil, da bo sam podkuril ogenj. Dne 12. aprila okrog pol 10. zvečer je na kajžoz res nastal ogenj. Najemnik Jelen je bil s svojo družino že v trdnem spanju. Prebudilo so ga kokišči, ki so prestrašene fritole na gorečem podstrešju. V zadnjem trenutku mu je uspelo rešiti iz gore lesene hiše ženo in otroke. Oteli pa so si samo golo življenje, vse drugo pa je uničil ogenj.

Robnika so kmalu izsledili kot požigalec ter je po kratkem izvijanju dejanje priznal. Dejal je, da so mu grozili uniki s tožbami, pa si ni vedel drugače pomagati. Vedel je sicer, da spijo v kajžoz ljudje, ko je zažgal seno na podstrešju, mislil pa je, da se bodo že pravočasno rešili.

Razprava ob času poročila traja.

pravic, Roza Bolko na 4 mesec strogega zapora in 4 leta izgube častnih pravic, Marije Mesarič pa je bila oproščena.

Od tu in tam

Posebno komisijo, ki bo izdelala nov zakon o bolnišnicah, je dal sestaviti minister za narodno zdravje Dragiša Cvetkovič. V komisiji se nahajajo kot predsednik ministriški inspektor bolnišnic dr. Klisič ter štirje drugi zdravniki iz prestolnice. Med člani komisije, ki se bavi s tako važnim poslom, kakor je sestavljanje novega zakona o bolnišnicah, pa ni nobenega zdravnika iz pokrajinskih mest, torej tudi ne slovenskega. Po prvih sejah je komisija najprej razdelila področje posameznih bolnišnic po pokrajinah. Na čelu vsakega takega področja bo velika bolnišnica, ki bo nekako uravnavala delovanje tudi vseh drugih manjših bolnišnic. Po teh zaključkih bo v naši državi 32 glavnih bolnišnic. Na področju te bolnišnice bodo še druge stalne,časne ter postaje za sprejem bolnikov. Dosedanje bolnišnice, ki ne odgovarjajo modernim higienskim in medicinskim načelom, bodo ukinili. Pri vsaki banški upravi se bo ustanovil poseben odbor za bolnišnice, v katerem bodo upravniki glavnih bolnišnic, direktor Higienskega zavoda, zastopnik banke uprave ter predsednik okrajnih sanitetnih referentov. Podobno sestavljeni stalni odbor bo tudi pri ministrstvu za narodno zdravje.

V Jugoslavijo so se začele seliti številne češke družine iz Dunaja. Pred kratkim jih je prišlo skozi Maribor 30, ki se bodo začasno tudi pri nas naselile ali pa se odpravile skozi Romunijo nazaj v svojo domovino. Te družine so se hotele sicer vrniti na Češko kar iz Dunaja, toda zaradi prekinjenega prometa med Nemčijo in Češkoslovaško se jim je namera izjalovila, nakar so sklenili oditi v Jugoslavijo. Za temi prvimi je prišlo k nam še več drugih čeških družin.

Motorna vlaka na progi Beograd-Zagreb so z večeršnjim dnevom ustavili. Te vlake, ki so vožnjo od Beograda do Zagreba in obratno skrajšali po časi za skoraj polovico, je železniška uprava dala v promet zato, da vidi, kako in koliko je železniška proga sposobna za vožnjo takih vlakov, drugič pa tudi zato, da ugotove, koliko ljudi bi se s takimi vlaki vozilo. Kakor pravi uprava, sta se obe pričakovani izpolnili. Proga je za hitre vožnje sposobna, pa tudi potnikov je bilo povprečno zadosti. Kaže, da bo naša država za prihodnje leto kupila tri garniture motornih vlakov, kajti dve bosta redno vozili, a tretja bo za rezervno. To bo veljalo kakih 6 milijonov dinarjev. Motorni vlak, ki je do sedaj vozil, je odrinil nazaj v Italijo, kajti do sedaj so vršili z njim le poskuse ter je dala vlak na razpolago neka italijanska tovarna.

Strah pred potresi imajo prebivalci v Podravini. Včeraj so čutili rano jutraj dva sunka v Koprivnici in bližnji okolici. Nove škode potresna sunka sicer nista naredila, pa je bojazen kljub temu velika, ker si ljudje še niso mogli poopravi hiš od zadnjega hujšega potresa, ki je poškodoval mnogo hiš. Kmetije iz Jagnjedolca pa so čuli večkrat podzemsko bobnenje, pa so sklepali, da se je zgodilo zopet kaj enakega kakor ob zadnjem letošnjem potresu, ko so tudi čuli nekaj dni prej tako bobnenje.

Po nedolžnem je bil na sedem let robije obsojen Harudin Kazas iz okolice Travnika pod sumnjem, da je ubil nekega tovarniškega delavca. Umor je bil izvršen na grozoten način. Orožniki so prišli šest ljudi, ki so jih vse postavili pred sodišče. Tam so drug drugega oblozili, da je sodišče nazadnje vseh šest obsodilo, a najbolj Djelibašića in Kazasa, ki sta dobila prvi deset, drugi pa sedem let robije. Sodba je postala že pravomočna in bi morali vsi kazni odeseteti, če ne bi začela Djelibašića grizti vest. Skesano je povedal, da je on glavni zločinec, a da je Kazas pri vseh stvari čisto nedolžen. Zaradi tega se bo razprava o zločinu obnovila.

Skoraj vsi dalmatinski vinogradniki so zaprosili za podelitev breztrošarinskega sladkorja za slajenje vinskega mošta. Letos so namreč večino grozdja zaradi neugodnega vremena obrali prej, preden bi do kraja izorelo. Poročajo, da ima grozdje v pretežni večini sladkorja od 12 do 17 odstotkov, le na otokih Hvar in Vis se suče ta odstotek okrog 20. Banska uprava je poslala zaenkrat že nad 1000 prošelj v finančno ministrstvo.

Pod skvester je prišlo veliko posestvo nemškega kneza Schaumburg-Lippe v Bjelem Manastiru pri Somborju. Ta dični knez je namreč zamenjal svojo dolžnost in obveznosti do naše države ter je ostal v zaostanku na davkih kar za 20.000 din. Sokriva je pri tem tudi likvidacijska uprava, ki upravlja večji del tega veleposestva, pa se ni pobrigala, da bi plačala davke.

Iz Amerike se je vrnil, pa je moral umreti v bolnišnici prej, preden je stopil pod domači krov neki Jakob Mraz iz Velikega Grdjevca pri Bjelovaru. Ze blizu Bjelovara je začela obhajati slabost, da je prekinil vožnjo in odšel v bolnišnico. Toda tam se mu je stanje še poslabšalo, da je izdihnil. Tik pred smrtjo pa je povedal sobolnikom, da ima pri sebi dva dolarja in 25.000 din. Ko so ga pa po smrti preiskali, niso našli razen dveh dolarjev ničesar več. Oblasti so uvedle preiskavo, da ugotove, kdo je temu revežu izmaknil pristradane denarje.

Po dvajsetih letih je priznal umor vrtnar Josip Valent iz Bajše pri Somborju. Vsa leta ga je grizla vest, da nikjer ni imel miru in zadovoljstva. Ko je imel pred dnevi opravke na sodišču zaradi druge sporne zadeve, ga je vespri zapekla, da je dobil tako hud živčni napad, da so ga morali oddati v opazovalnico duševne bolnišnice. Ko so ga izpustili, pa je šel in priznal svoj zločin. Pred 20 leti je za časa prevrata ubil občinskega tajnika, ker sta si bila sprta. Dobil je puško z dum-dum naboji in ga ustrelil sredi noči. Zaradi prevelike bližine je krogla zrvila glavo kar odtrgala. Valent je nato glavo vzel in jo zakopal na vrtu. Pozneje je oblastem prijavil zločin, češ da ga je on odkril. Bil je osumljen nekdo drugi, ki je moral po nedolžnem presedeti v zaporu sedem mesecev, Valenta pa je vest pekla kar naprej. Tudi puško, ki jo je iz previdnosti zakopal, je lani odkopal in izročil orožnikom. Sedaj pa ga je vest končno prignala do tega, da je svoj zločin priznal. Njegova žena in hčerka o tem nista prav ničesar vedeli vse do trenutka, ko so jima orožniki prebrali priznanje Valentovo.

Narodnega guslarja in pevca narodnih pesmi Svetislava Jačimovića iz Srbije je te dni presenutilo povabilo iz Amerike, da bi prišel tjakaj in zaigral ter zapel nekaj svojih pesmi za gramofonske plošče. Poziv pove, da se tudi v Ameriki zanimajo za srbske narodne pesmi. Jačimović spada po pisanju prestoniškega časopisa med najboljše srbske narodne pevce, ki zna tudi dovršeno skladati samostojne verzice in pesmi. Jačimović je povabilo svedel rad sprejel.

»Slovenski dom« je edini katoliški popoldnevnik!

Manufakturna veletrgovina I. C. MAYER, LJUBLJANA

naznanja, da se je preselila
v lastne trgovske lokale v

WOLFOVO ULICO 1

**Priporoča se za nadaljnjo naklonjenost.
Cene strogo solidne.**

I. C. Mayer, Ljubljana
Wolfova ulica št. 1

Jutri se začne razstava slov. poveljne knjige

V nedeljo bodo ob enajstih dopoldne odprli razstavo »Slovenska knjiga 1918—1938«, ki jo je priredilo Društvo slovenskih književnikov, da bi ob dvajsetletnici prevrata podalo v širokih obrisih obračun o snovanju umskih sil slovenskega naroda. Razstava bo v glavnih črtah pokazala razvoj vsega našega književnega tiska. Imela bo 26 oddelkov, ki jih bodo s pomočjo ravnatelja univerzitetne biblioteke uredili naši poštvovalni strokovnjaki. In sicer leposlovje prof. France Vodnik, Niko Kuret, dr. Tine Debeljak in Janko Samec, literarno zgodovino dr. Mirko Rupel in prof. Kalan, umetnostno zgodovino in umetnost dr. Rajko Ložar in dr. Josip Mal, muzikologijo Ljudevit Zepiž in arhivar Koželj, mladinsko književnost Albert Širok, zdravstvo kot zastopnik obeh zdravniških zbornic dr. Ivo Pirc, tehniko inž. Rudolf Škof, pravo univ. prof. dr. R. Sajovic, politično literaturo in sociologijo Bratko Kreft, gospodarstvo dr. Jože Lavrič, zamejno književnost dr. Lavo Čermelj in Mile Klopčič, prirodopisje in pomožne stroke asistent Gabriel Tomažič, filozofijo doc. dr. Alma Sodnik, pedagogiko dr. Karel Ozvald, zemljepis in zgodovino prof. Maks Miklavčič, planinstvo dr. Arnost Brilej, slovenske pisatelje v tujih prevodih urednik Borko, revije prof. Stane Melihar, samozaložbe g. Ivan Matičič in J. Suchy, leksika in jezikoslovje prof. Janez Logar, rokopise v dobi od 1918—1938 umrlih pisateljev bo uredila prof. dr. Marja Boršnik, bibliofilske oddelke pa dr. Silva Trdina. Načrt za razstavno dvorano je napravil prof. inž. Miro Kos, knjige pa je dala na razpolago nad 70 slovenskih založb in izdajateljev ter okrog 50 samozaložnikov. Tiskarna Merkur je oskrbela brezplačno stvarilne napise in napise s citati naših pisateljev in pesnikov, mestna vrtnarija zelenje, tvrdka Klein je posodila steklo, tvrdka I. C. Mayer je dala društvu po izredno ugodnih pogojih na posodo juto za prevleko stojal, tvrdka Rajko Turk je brezplačno pripeljala velike vitrine za rokopise in bibliofilske izvide, vitrine pa je posodila uprava veleposelja. Največji žrtve pa je doprineslo Združenje trgovcev, ki je dalo za to pomembno kulturno prireditve brezplačno na razpolago dvorano in pomožne prostore, tajnik g.

L. Šmuc pa je društvu pomagal z nešteti namsveti in uslugami. Razstavo sta znatno podprla tudi g. ban dravske banovine in g. predsednik mestne občine ljubljanske.

Tako je ta razstava skupno delo mnogih naših sil, ki so se z ljubeznijo in požrtvovalnostjo strnile okrog naše besede. Ker je prostor precej majhen, bodo imeli pristop k oficialni otvoritvi samo vabljeni gostje, sicer pa bo odprta razstava nepretrgoma od 9—17 od 2. do 15. oktobra. Vstopnina bo samo 2 din.

Društvo slovenskih književnikov bo o priliki razstave izdalo majhno publikacijo, ki jo bo uredil predsednik prof. France Koblar. Prodajali jo bodo pri blaginji po 4 din.

V zvezi z razstavo bodo tri predavanja, in sicer bo v ponedeljek 3. oktobra ob 20 predaval o povojni slovenski književnosti docent dr. Anton Ocvirk, v sredo ob 20 dr. Lavo Čermelj o zamejni književnosti, v petek 7. oktobra ob 20 prof. Anica Černejeva o mladinski književnosti. V ponedeljek 10. t. m. se bo po vsej verjetnosti vršil recitacijski večer, ki bo posvečen v tej dobi umrlim pisateljem in bo še posebej objavljen.

Vabimo vse prijatelje slovenske knjige, da si ogledajo razstavo in se v kar največjem številu udeležijo prireditve, ki so v zvezi z njo.

Geljske novice

c Predstojništvo mestne policije v Celju poziva vse tuje državljane, ki bivajo na tukajšnjem področju in ki posedujejo dovoljenje za bivanje v kr. Jugoslaviji za nedoločen čas, da se takoj zglase pri predstojništvu mestne policije v sobi št. 36. Izvzeti so samo ruski državljani begunci, ki stalno bivajo v kr. Jugoslaviji.

c Za avtobusni izlet v Gorico, Sv. Goro preko Doherdoba v Trst je še nekaj mest praznih. Kakor je bilo že objavljeno, se izlet preloži na 15. 16. oktobra. Cena za vožnjo in preskrbo kolektivnega potnega lista je 170 din. Vsak prijavelec naj prinese s seboj dve sliki legitimacijskega formata. Prijave sprejema podružnica »Slovenca«, Matija Gubčeva ulica.

Na Pohorju, ko se nagiba leto

Slovenske Konjice, 1. okt.

Jesen je prišla in z njo se je približal hladni letni čas. V dolinah so ljudje pričeli pospravljati pridelek raz njiv in sejati ozimino. V hribih in po gozdovih pa se vedno resneje oglašajo drvarjeva sekira, ki z vedno hladnejšim vetrovom naznanja konec toplih dni.

Tretji letni čas pa ni prinesel svojevrstnega življenja v znamenju priprav na zimo samo v dolino, ampak je v vsi resnosti objal tudi naše toliko ljubljene zelene pohorske planine. Jesen, ki se odraža najbolj v zatonu turistične sezone v splošnem, se prikazuje v osvežujoči pohorski naravi v žarkem, obledelem soncu, ki pomljuje liče precej hladnejše žarke na planje, trate in planinske gozdove. Na obzorju ni tolike zamegljenosti kot poleti; vrhovi in planine so čiste, enako vse obzorje. Prav za prav je sedaj razgled najlepši ter pridejo seveda že redkejši turisti imenitno na svoj račun; le oblačje se je treba bolj, saj je človeka zvečer na prostem zazebe, čeprav letošnji jesenski kvartni teden ni zapadel sneg, kot se je to zgodilo menda pred desetimi leti.

Sedaj, ko se na Pohorju nagiba leto in so preko njega potujoči izletniki vedno bolj malostevilni, nas zanima pogled na preteklo sezono. Iz leta v leto postaja bolj znano širimo naše domovine in v inozemstvu po svojem podnebnju in krasni planinski prirodi. Posebnost Pohorja je ta, da nikjer ni opaziti gola skalovja, ampak samo planinske gozdove, slikovite goličave in pašnike preko katerih vodijo mehke stezice kot po naravnem parku.

Kaj bomo gledali jutri v Ljubljani

Jutrišnja športna nedelja v Ljubljani je dovolj bogata, seveda če je ne bo preprečil poveljni jezenski dežek, ki je, kakor kaže, danes začel vztrajno naletavati. Naša Ljubljana bo v Belgradu, domu pa se nadaljuje prvenstvo ljubljanske nogometne podzveze. V Ljubljani bo jutri kar devet srečanj, v katerih se bodo klubi borili za pike. Najvažnejši prvenstveni tekmi 1. razreda LNP sta Hermes in Bratsvo, ki bo ob 15.30 na igrišču Hermesa, in pa Reka : Jadran, ki bo pa že dopoldne ob 10. na igrišču Reke. Ostali spored je naslednji: na igrišču Hermesa ob 10. Grafika : Korotan; na igrišču Mladice ob 10.30 Mladika : Moste, ob 15.30 Adria : Slavija; na igrišču Ljubljane ob 10.30 Svoboda : Mars jun. in na igrišču Korotana ob 11. Korotan : Ljubljana jun.

Ilirija bo na svojem na novo preurejenem igrišču za Kolinsko tovarno priredila lahkoatletski miting seniorjev in juniorjev. Seniorski miting bi se moral začeti že danes popoldne, juniorji pa bodo nastopili jutri dopoldne ob 8. in popoldne ob 15. Ilirija je prejela mnogo prijav in tako upamo, da bo ilirijanski miting, kakor nekoč, revija naših najboljših atletov, tako seniorjev kot tudi juniorjev. Vstopnina je propagandno nizka.

Pod pokroviteljstvom vojnega ministra Milutina Nedića, armijskega generala, pa priredi agila motosekčija SK Hermesa dirko na ljubljanski grad. Dirka je tako imenovani Seunigov memorial v spomin na tragično preminulega dirkača Seuniga. Dirka obeta biti prvorazreden športni dogodek,

saj so se prijavili naši najboljši slovenski dirkači. Dirka se začne ob 15.

Tekmo med Gradjanskim in BSK-om bo sodil italijanski sodnik G. Dattilo. Dva jugoslovanska sodnika pa bosta vodila dve važni mednarodni tekmi. Tako bo g. Mika Popović sodil mednarodno tekmo med Romunijo in Nemčijo, ki bo v Sofiji, Zagrebčan g. Podupski pa bo sodil medmestno tekmo med Budimpešto in Dunajem.

V spomin težkih političnih dogodkov, ki so razgibali te dni vso Evropo, je angleška nogometna liga določila, da morajo imeti vsi klubi pred pričetkom prvenstvenih tekem na igrišču kratek nagovor o zadnjih dogodkih v Münchnu.

Lestvica najboljših teniških igralcev, ki jo je sestavil Francoz Pierre Gillou po ameriškem prvenstvu v Forest Hillsu, je naslednja: 1. Budge, Amerika, 2. Bronwich, Avstralija, 3. Riggs, Amerika, 4. Austin, Angl., 5. Quist, Avstralija, 6. Mako, Amerika, 7. Wood, Amerika, 8. Hunt, Amerika, 9. Menzel, Češkoslovaška, 10. Punčec, Jugoslavija.

Grafika : Korotan

Jutri ob 10 dopoldne nastopi proti Grafiki simpatično moštvo Korotan v prvenstveni tekmi. SK Korotan je gotovo ena najboljših moštev v drugem razredu, zato obeta biti tekma zanimiva in lepa. Za lanske leto je odzvel Korotan Grafiki eno točko in ji s tem zaprl pot do prvega mesta. Tekma se vrši na igrišču ZSK Hermesa ob 10. dopoldne. Ker je vstopnina minimalna, vabimo cenj. občinstvo k posetu.

Vremensko poročilo

»Slovenskega doma«

Krai	Barometer- sko stanje	Tempe- ratura v °C		Relativna vlaga v %	Oblačnost 0-10	Vetar (smer, jakost)	Pada- vine	
		na- veče	na- manjše				m/m	vrsta
Ljubljana	762.4	16.8	14.0	96	10	W ₁	19.1	dež
Maribor	762.8	19.2	12.0	90	10	0	3.0	dež
Zagreb	763.5	20.0	15.0	90	10	0	1.0	dež
Belgrad	765.1	28.0	14.0	80	8	E ₁	—	—
Sarajevo	764.5	23.0	13.0	90	10	0	0.6	dež
Vis	763.3	19.0	13.0	90	10	SE ₁	2.0	dež
Split	763.6	20.0	18.0	80	7	NE ₁	0.2	dež
Kumbar	765.9	22.0	16.0	80	10	NE ₁	5.0	dež
Rab	763.0	21.0	14.0	90	10	SE ₁	24.0	dež
Duodrovnik	764.7	23.0	16.0	80	10	SE ₁	1.0	dež

Vremenska napoved: Oblačno vreme z dežjem. Splošne pripombe o poteku vremena v Ljubljani od včeraj do danes: Včeraj je deževalo močno iz noči do 7.30, nato pa do 8.20 nekoliko rahleje. Deževalo je tudi popoldne od 14.50 do 15.5, 16, od 18 dalje pa v presledkih po nekaj kapljic, ponoči pa močneje od 22.30 do 23.20 in od 2.55 do jutra. Ves čas je bilo oblačno.

Koledar

Danes, sobota, 1. oktobra: Remigij.

Nedelja, 2. oktobra: Rožnenska nedelja.

Obvestila

Nočno službo imajo lekarne: mr. Bakarčič, Sv. Jakoba trg 9, mr. Ramor, Miklošičeva c. 20; mr. Murmayr, Sv. Petra c. 87.

— **Vozni red »Expres«, zimski izdaja**, ki stopi v veljavo 3. oktobra, je izšel. Opozarjamo na znatne spremembe v železniškem in avtobusnem prometu ter morski plovi. Cena 10 din. Dobi se v vseh knjigarnah in trafikah.

Društvo slovenskih književnikov vabi k otvoritvi razstave slovenske knjige v letih 1918—1938 vse slovenske književnike, založnike in samozaložnike, ki mogoče niso prejeli vabil. Otvoritev bo v nedeljo, dne 2. oktobra t. l. ob 11 dopoldne v veliki dvorani Trgovskega doma v Gregorčičevi ulici. — Odbor.

Francišanska prosveta M. O. v Ljubljani odpravi v nedeljo 2. oktobra svojo dramsko sezono 1938/39 in sicer uprizori popoldne ob pol petih Schönhanovo burko v 4 dejanjih »Ugrabljene Sabinke« v prenovljeni režiji, zvečer ob 8 pa »Janino pesem«, dramo v 6 slikah iz angleških aristokratskih krogov po romanu »Rožni venec« od Barclayeve, ki je pred kratkim izhajal v »Slovenca« in vzbudil splošno zanimanje. Obe predstavi režira g. Milan Skrbinek, režiser Narodnega gledališča. — Predprodaja vstopnic od 3 do 10 din v pisarni »Pax et bonum« v franciskanski pasaji. Člani z legitimacijami imajo na vse cene popust.

Katoliško društvo rokodelskih pomočnikov obvešča vse člane, da je umrl častni član g. Franc Dolinar, pekovski mojster. Pogreb bo v nedeljo ob pol 5 izpred Škofije 11. Vabimo vse člane, da se pogreba udeležijo. Za pevce je vaja v nedeljo ob 11 dopoldne.

Tombola v Zagorju ob Savi je preložena!

:: Dan igre bo objavljen kasneje ::

Kdor se zanima za igro na kitari, ta naj ne zamudi kitarskega solističnega večera, ki bo v ponedeljek, dne 3. oktobra t. l. ob 20 v mali Filharmonični dvorani. Ta večer bo nastopil kitarist g. Stanko Prek in izvajal na kitari razna dela koncertne vrednosti. Vstopnice za ta večer so na razpolago v knjigarni Glasbene Matice.

Mestno nedeljsko zdravniško dežurno službo ima to nedeljo mestni zdravnik dr. Ahčin Marjan, Korytkova ul. 18, telefonska št. 36—24. Ta zdravnik je na razpolago vsem ljubljancem, ki so potrebni neodložljive nujne zdravniške pomoči od sobote ob 20 do ponedeljka jutraj ob 8.

Zegnanje pri sv. Mihaelu na Barju. V nedeljo 2. oktobra bo v novi cerkvi sv. Mihaela na Barju prikrat zegnanje. Slovenska služba boja bo ob 9 dopoldne, popoldne ob 3 bodo slovesne litanije z blagoslovom. Obakrat bo tudi darovanje za cerkev. Pridite in pomagajte dokončati začeto delo. Izpred trnovske cerkve bo vozil ob pol 9 in ob pol 3 avtobus, po cerkvenem opravilu pa nazaj.

Spored 1. kitarskega solističnega večera, ki ga izvaja Stanko Prek v ponedeljek, 3. oktobra t. l. v mali Filharmonični dvorani: Oginsky: Poloneza. Diabelli: Sonatina. Schubert: Serenada. Kratek odmor. Nato slede: Benediktus: Beneški karneval. Call: Sonata. Schneider: Serenada. Po glavnem odmoru pa bo zaigral g. Stanko Prek Nebesko ljubezen od Dominica, Padovčeva Polonezo in Mertzovo: Tarantelo. Ker kitara kot solistični instrument ni Bog ve kako znana, bo govoril o njeni vrednosti in zgodovinskem razvoju pred pričetkom koncerta g. Škafar. Ker so taki večeri pri nas zelo redki, opozarjamo na prireditve v ponedeljek, dne 3. t. m. v mali Filharmonični dvorani. Predprodaja v knjigarni Gl. Matice na Kongresnem trgu.

Ljubljansko gledališče

DRAMA. — Začetek ob 20.

Sobota, 1. oktobra: »Izsiljena ženitev«, »Ljubezen-zdravnik«. Premiera, Premierski abonm. Nedelja, 2. oktobra: »Žene na Niskavuorijuu«. Izv. Ponedeljek, 3. oktobra: zaprto. Torek, 4. oktobra: »Veriga«. Red A. Sreda, 5. okt.: »Žene na Niskavuorijuu«. Izven Cetrtek, 6. oktobra: »Izsiljena ženitev. Ljubezen-zdravnik«. Red Cetrtek.

OPERA. — Začetek ob 20.

Sobota, 1. oktobra: »Boris Godunov«. Red A. Nedelja, 2. oktobra: »Prodana nevesta«. Izven. Znižane cene. Ponedeljek, 3. oktobra: zaprto. Torek, 4. oktobra: »Boris Godunov«. Red B. Sreda, 5. okt.: »Ero z onega sveta«. Red Sreda Cetrtek, 6. oktobra: »Na sinjem Jadranu«. Premiera. Premierski abonma. Opereta.

Mariborsko gledališče

Začetek ob 20

Sobota, 1. oktobra: »Kar hočete«. Premiera. Otvoritevna predstava. Bloki. Nedelja, 2. oktobra: »Dva ducata rdečih rož«. Znižane cene. Bloki. Ponedeljek, 3. oktobra: Zaprto. Torek, 4. oktobra: »Hudičev učenec«. Premiera. Bloki.

Na obisku v starodavnem gradu

Edinstveno odkritje starih fresk

St. Jernej, 30. sept.

Če zaviješ z državne ceste, ki vodi iz Novega mesta proti St. Jerneju že na Mokrem polju po banovinski cesti na desno roko, se ti po kratki hoji nenadoma odpre prav do vnožje Gorjanc in stranskih vrhov, Tolstih vrhov, prijetna, široka kotlinasta pokrajina, ki je odprta le proti severu, kjer prehaja v obeženo šentjernejško polje. Če se dobro ozreš naokoli, boš hitro spoznal, da si

v osrčju doline gradov

In res se ti vrste po obronkih gričev, ki obdajajo to dolino starodavni sivi gradovi: Volavče, Tolsti vrh, Vrhovo, kjer je Valvazor našel svojo nevesto, in Prežek, kjer je včasih Prešeren popival s Smoletom. Vsaj dva starodavna in zgodovinsko znana gradova pa je čas izravnal s tlemi, namreč stari Prežek, ki je stal nekoliko nad sedanjim in pa grad Celjskih grofov, ki ga je Herman Celjski kupil od plemenitih Sichersteinov in ki je ležal v Gorjancih nad sedanjo kartuzijo Pleterjem. V tem vencu starih gradov pa je najmarkantnejši in najzanimivejši po vnanjem videzu in ohranjeni tradiciji zemeljski Tolsti vrh, ki je prava trdnjava.

Ze pri vstopu opaziš okrog gradu globok jarek, ki boš že naprej uganil, da so vanj včasih spuščali ob nevarnostih vodo. Vendar pa le ni bilo tako, zakaj vode tu v bližini ni v zadostni količini. Precej oddaljenega potoka, ki kaže nad vpetostmi navzgor, da je še celo previdnega Valvazorja preslepil, gotovo niso nikdar uporabljali. Pač pa so v tem jarku imeli divje volkove in medvede, ki so še nevarnejši od vode in ki jih danes v manj nevarnih časih nadomeščajo pohlevni zajci. Prvotni vhod na severni strani kaže še danes škripčevje in vreteno pridvižnega mostu. Vrata so en sam ogromen, le s sekuro tesan blok, za tečaj pa služi močno bruno. Sedanji vhod na južni strani so uredili že sedanji lastniki Rudeži, ki imajo grad v posesti že od leta 1817. Grad se imenuje Tolsti vrh, ljudje pa ga imenujejo le Gracarjev turn, kar spominja na najstarejše znane grajske lastnike Gräzerje. Prve po imenu znane lastnike navaja Valvazor iz leta 1328, grad pa je seveda starejši.

Prejšnji rod je še videl Turke pod obzidjem

Nič hudega ni, da je grad zidan kot prava trdnjava in da so ga morale čuvati divje zveri, zakaj v teku stoletij je bil mnogokrat cilj turških pohodov. Nekoč so ženi nekega Gräzerja odsekali obe roki, pa so znani še tudi drugi primeri krutosti turških tolpe, ki se jim je včasih vendar le posrečilo prodreti v grad. Brez dvoma je bila ta dolina gradov v stoletjih najbolj izpostavljena turški nevarnosti in je trpela bolj, kakor drugi deli Slovenije. Prav zaradi tega vzroka so gradovi pod Gorjanci tako številni in tako utrjeni in so predstavljali v zgodovini proti Turkom obramben pas. Običajno si predstavljamo, da spadajo turški vpadji že v pozabljeno preteklost in se zato kaj čudno sliši, da so pred nekaj desetletji še živeli ljudje, ki so videli pod obzidjem gradu in po okoliških vaseh krivonose in temnopolte Turke s pisanimi turbani in krivimi handžarji. Spomin nanje je še kaj svez med ljudstvom. Seveda so bile to le manjše roparske tolpe, ki tudi niso tako krvoločno prelivale krvi kakor včasih. Ljudje so ob-

čajno pred njimi zbežali in jim nastavili kruha in vina.

V grajski kapeli so ohranjena zanimiva vrata, ki so sto let služila kačji in ki so znamenita zato, ker je na njih upodobljena

tolpa Turkov v naravni velikosti

med njimi pa je človek v običajni kmečki obleki in s cilindrom na glavi. Slika spominja na zadnji turški napad, ki se je izvršil pred 110. leti in pri katerem je umetnik sam igral veliko vlogo. Bil je to grajski oskrbnik Rangus iz znane rodbine cerkvenih podobarjev in slikarjev, ki se je na vratih med Turki sam upodobil s cilindrom. Turki, ki so taborili blizu gradu, so čakali ugodne prilike, da vdero v grad, oskrbnik Rangus pa jim je obljubil, da jim bo sam naznanil, kadar bo taka priložnost. Res jih je pustil v grad in jih odpeljal v klet, kjer so se napili do neznosti, da so jih kmetje z lahkoto polovili in povezali. To je bil oni znameniti zadnji turški napad, ki ga je Rangusov brat narisal kakor se je vršil v bližnjem Vrhpolju. Original hrani muzej, nekaj kopij pa imajo zasebniki. Pod podobo je dogodek tudi popisan. Tudi slikar te podobe je Turke sam opazoval

Hudoklinova gomila

Pod gradom je prazgodovinska gomila, o kateri je Trdina napisal povest, ki jo je posvetil svojemu prijatelju, v mladosti umrlemu pesniku Francetu Hudoklinu, ki je imel svoj dom v Stari vasi, ne daleč od Gracarjevega turna. Povest je brez zgodovinskega jedra. Nekoč je prišel k sedanji lastnici ge. Mariji Rudeževi okrajni glavar iz Novega mesta in mu sporočil, da pride vojvodinja Mecklenburška, ki bo gomilo prekopala in da bo stanovala tisti čas v gradu. Rudeži pa niso bili nikdar ljudje, ki bi jim visoki nemški naslovi vzbujali posebno spoštovanje. Glavar se je zelo začudil, da se najde človek, ki si pod svojo lastno streho ne daje ukazovati in je za ceno odlikovanja prošil, najsi premislijo in mu naj vsaj v nekaj dneh brzojavno povoljno odgovore. »Nemogoče«, je bil kratek odgovor. Če bi bilo kaj več takega duha po bivšem Krajskem, bi bila naša narodna sramota ob priliki newyorške prodaje arheoloških zakladov, ki so jih prodajali dediči vojvodinje Mecklenburške, mnogo manjša. Hudoklinova gomila pa je še danes nedotaknjena.

V grajskem arhivu so pisma slovenskih pisateljev

Da je bila graščina in njeni lastniki v poslednjem stoletju res slovensko usmerjena, dokazujejo številna pisma slovenskih pisateljev, katere hranijo v grajskem arhivu. Rad je obiskoval grad »exsolmašter«, kakor se je sam podpisoval v pismih Janez Trdina, oni »čudak«, ki je pozimi in poleti hodil v isti suknji. Dejal je, da se ne spodobijo ostati v gosteh več kakor teden dni in je zato po vsakem šestem dnevu bivanja na gradu odšel za dva dni v Novo mesto, da se je potem lahko vrnil nazaj v Gracarjev turn, ne da bi žalil oliko. Naj mu bo v imenu skromnega slovenskega buhemstva odpuščen.

Poleg Trdinovih pisem najdemo še kaligrafsko pisano Valjavčevo pismo v verzih, da drugih ne omenjamo.

Odkritje edinstvenih starih fresk iz 15. stoletja

Pred nekaj tedni je sklenila ga. Rudeževa preurediti zapuščenno sobo v severnem stolpu za stanovanje. Delavci pa so ji prihiteli povedati, da se je slučajno odkrilo nekaj ometa in da so se prikazale neke podobe. Previdno so odstranili na steni še ostali omet in odkrili krasne freske, ki so bile že stoletja pozabljene. Na povabilo je obiskal grad konservator Stelč, ki je takoj spoznal v freskah neprecenljivo vrednost. So v tehničnem oziru dovršeno delo. Predstavljajo pa prizore iz stare zaveze. Slikarje zavzemajo vse štiri stene in so deloma še pod ometom ter čakajo strokovnjaka, da jih bo popolnoma odkril in obnovil. Na steni, ki je nasproti vhodu je upodobljen Samson z Dalilo ter Samson, ko podira tempelj. Na nasprotni steni, kolikor jo je doslej odkrili, je videti atletsko postavno, ki davi leva. Poleg je napis Herkules, ki je po vsej priliki mlajšega izvora in predstavlja tudi ta podoba Samsona. G. Stelč je presodil, da izvirajo freske iz konca 15. stoletja. Soba je služila najbrže za grajsko kapelo, ker čemu naj bi navadno sobo popolnoma prekrili s svetlimi podobami. To verjetnost stopnjuje še dejstvo, da se prav nad to sobo nahaja sobica, ki je vedno služila za stanovanje grajskemu duhovniku. Slikarje so ometali pozneje, najverjetneje v dobi, ko je prav v gradovih našel ugodnih tal protestantizem. Morda je imel pri tem kaj zasluga sam Primož Trubar, ki je prav pred svojim begom v Nemčijo bil dve leti na fari v St. Jerneju, zaradi česar so potem St. Jernej dolgo časa imenovali »lutrsko vazo«. Tedaj so freske precej pokvarili, ko so zid nasekali, kakor delajo zidarji še danes, da se omet bolje prime. G. Stelč je spoznal, da so freske edinstvene in nimajo primere po Slovenskem in da jim je treba zato posvetiti primerno pažnjo. Stroške restavracije bo prevzela banovina, restavracijska dela pa bo prevzel akademski slikar g. Stern. Potem bodo slike dostopne tudi javnosti.

Ne gre brez romantike

Teško gre na takem starodavnem gradu, po katerem se zdi človeku, da blodiš še duhovi srednjeveških viteзов, ki bi radi človeku razodeli svoje skrivnosti pozabljene preteklosti, kaj brez romantike. Pred leti se je mudila na gradu neka

gospa iz tujine, ki je povpraševala za preteklost in skrite reči okroglo mizico. Tako je pri neki priliki vprašala, ali se nahaja v gradu kak zaklad? Mizica je pritrdila. Mizica je razodela tudi natančno, da bodo odkrili ta zaklad v drugem nadstropju severnega grajskega stolpa, in sicer na steni, ki je na desno od vhoda. Takrat so pretrkali vso steno, pa je usoda hotela, da je odkril ta zaklad šele sedaj slučajno delavec, ki se mu je po nesreči odkrutil na tej steni del ometa.

Omenimo naj še, da so odkrili v gradu tudi pod številnimi plastmi beleže zanimivo celotno podobo Novega mesta. Slika mora biti silno stara, ker je upodobljena na prvo plast beleže. Novo mesto je prikazano iz kandijske strani in je na njej videti, da pravkar građe staro frančiškansko cerkev. Pri mestnih vratih je sodnja z vislicami. Slika izvira najbrž iz prve polovice 17. stoletja in je dragocena, ker kaže takratno lice Novega mesta. Pri odkritju te podobe Novega mesta se je pokazalo tudi, da je v južnem koncu zazidan stolp, ki je moral včasih stati samostojno.

Obiskovalec Gracarjevega turna ob vnožju vinorodnega Tolstege vrha se poslovi od prepričajne gospe Rudeževe z občutkom, kakor da je za kratek čas zablodil v davno preteklost in gledal tu življenje, ki je današnjemu človeku čisto neznano in tuje.

Programi Radio Ljubljana

Sobota, 1. oktobra: 12 Plošče na tekoči trak, da bo zadovoljen vsaki! — 12.45 Poročila — 13 Napovedi — 13.30 Plošče na tekoči trak, da bo zadovoljen vsaki! — 14 Napovedi — 18 Za delopusti Igra Radijski orkester — 18.40 Socialno skrbstvo v Skandinaviji (gd. Zlata Pirnatova) — 19 Napovedi, koročji — 19.30 Nac. ura — 19.50 Pregled sporeda — 20 O zunanjih politikah (g. narodnik dr. Alojzij Kuhar) — 20.30 Prenos akademije Zdrženja vojnih invalidov iz Novega mesta — 22 Napovedi, poročila — 22.15 Za dober konec, igra Radijski orkester.

Drugi programi

Sobota, 1. oktobra: Belgrad: 20 Skadarski večer. 21.30 Zabavna glasba, 22.30 Slagerji — Zagreb: 20 Koncert s sodelovanjem Alkmene Pešl (sopran) in Rad. orkestra, 21 Prenos iz Turina: Donizetti: »La Favorita« — Praga: 20.15 Potpuri — Sofija: 19.30 Violinski koncert — 20 Solopetje sopran — Budimpešta: 21.45 Koncert — Dunaj: 20.10 Stajerske in koroške narodne melodije — Pariz: 20.10 Lalka glasba, 20.30 Simfonični koncert.

Se ena slika nemirov v sudetski pokrajini: Razbit avtomobil ob cesti

Hervy Allen:

Antonio Adverso, cesarjev pustolovec

Nenadno in nepričakovano se je pa prikazala, in sicer zadaj. Nekega dne se je okoli poldne razgrnil mrtvaški prt nad njimi in sence se je priborilo skozi. Pred njimi se je zdela, da veter trga oblake v cunje. Brez priprave, kakor da bi se bilo dvignilo zagrinjalo, so se zadaj prikazale dolge gorske verige. Sedeslet milj dalje na kopnem so se dvigale divje višave Sierre Nevade nad rjavimi planotami Granade. Temne kope oblakov pa so se raztapljale ob vršcih, se kadile v kosmih megle, se prelivale čez prelaze in divje drvele ob zahodnih pobočjih.

Kapitan Jorham je pokazal konico kopna z nekaj belimi hišami in z divjimi valovi, ki so udarjali ob kamenit nasip na bregu ter dejal:

»To je Gata in klical bom živijo, če ne leži tamle zasidrana angleška fregata!«

Dal je okreniti »Wampanoag« ostro proti jugu.

»Zdaj smo spet malo preveč severno. Do Gibraltarja imamo morda še cel dan.«

Obrnil se je in glasno zažvižgal na prste.

»Bog daj, da bi ta veter držal. Ali morda veste, kaj se pravi jadrati skozi ožino? Se sliši čisto preprosto, kaj. No vam bom nekaj povedal!«

Anno dvaindevetdeset sem v Gibraltarju sedel v Luffovem gostišču s petimi drugimi pomorščaki, povečini Angleži. Šest dolgih tednov, sam rečem, šest tednov smo čepeli, pa je veter pihal venomer na eno stran. No, sedmi teden sem si pa rekel: Elias, zdaj ti bodo na zadnjici kmalu zrasle školjke. Kakor sem rekel, sem vzdignil sidro in v dveh dneh sem bil le kos ožini. Seveda sem pa križaril sidro in v tja med Tarifo in Tangerjem, da se mi je zdela, da mora biti tega še žabam dovolj. Toda s tem storje še ni konec: V Cadizu sem dobil tovor in ga prepeljal do Lizbone. Tam sem vzel na krov vina in čeljusti za posadko ter se peljal nazaj, vedno z istim vetrom. No, in mojhi pet Angležev je še vedno pridno sedelo pri Luffu za mizo, imeli so že žulje na zadnjici. Tako, to je resnična storija o tem, kaj se lahko zgodi človeku z Gibraltarja!

90

Naslednje jutro sta zrasla mogočno pred njimi Calpe in Abyla, nesmrtna slika, ki se dvigata nad druge gore okoli. Veter se je spihal, v ožini pa je plalo morje, kakor v votli luknji.

Srečali so angleško linijsko ladjo, ki se je kakor pijana opotekala proti Gibraltarju. Težka plima jo je premetavala in je včasih razgalila prav doli do lesketajočega se bakrenega kovanja, potem jo pa spet vrgla v globino, da je prha preplavila vso ladjo. »Wampanoag« je bežala naglo mimo in razpela največje vrhnje jadro. Še preden je imela skalovje za sabo, je bila spet podobna čisto pošteni in zastavni ladji.

Ko so pripluli v Atlantsko morje, so padli na nje dolgi viseči deževni oblaki. Mavrice redke lepote so rasle in zbledevale in se potapljale v gričih pri Tangerju. Ptici s kopna so prihajali in sedali na jambore.

»Golondrina, senor,« je dejal španski mornar Antoniu, pobral trudnega ptica na krovu in ga ogreval v rokah. »Iz mojega kraja, tam le teži!«

Mož je imel mlad, vroč obraz in kitaste roke. Nenadno je pokazal na svetilnik in na majhno naselbino rdečih streh, ki se je tiščala svetilnika, za njo se je dvigalo oranžno dreve in goli griči. Vzkliknil je:

»Moje mesto! Tarifa! Ali ste že videli andaluzijske ženske gospe? Ne? Potem se vaše oči še niso nikdar nasitile!«

Sklonil se je nad ptico v rokah:

»Poglejte, gospod, glavo ima majhno, toda v njej ima pravo in resnično modrost. Pamenen je in ve, kako mora leteti domov. Leti, golondrina, do hišice pod svetilnikom,« je zašepetal in vrgel ptico v zrak. Ptič je z nekaj zamahi zakrožil nad njima in se obrnil proti španskemu kopnu.

Mornar je stegnil roke:

»Ti letiš domov, lastavica, jaz pa, Juan Garcia, moram na Kubo, kjer ni lepših deklet.«

Antoniu je gledal za izginjajočim ptičem in dejal:

»Lepa zemlja je ta stara Evropa!«

Obraz mladega mornarja je žarel, ko je dejal:

»Si, si, senor, si si.«

Collins je zarjovel od krmila in iskro so se mu pokazale v mrzlih sinjih očeh:

»Zdaj pa migaj, čenča!«

Mornarju se je obraz stemnil. Z veličastnim gibom se je obrnil k Antoniu:

»Gospod moj, poljubljaj vam roko, in če sem vam lahko v čem na uslugo — tukaj sem.«

»Zdaj pa konec!« je grmel glas od krmila, toda mladi mornar je odšel s togimi koraki, ne da bi se menil za zmerjalca.

Antoniu je pogledal Callinsu v oči in dejal nenadno:

»Kaj ne Collins, lepo jutro? Prav za prav je kar špansko, če je človek takle dan prvi častnik na ladji.«

Po teh besedah je šel dol.

Collins je zdaj nalahno žvižgal predse, pa ne zato, da bi prikladal kaj več vetra. Zdaj so bili na Atlantskem morju in vsi so morali upoštevati ter skazovati spoštovanje njemu, edinemu možu na krovu, ki je znal ravnati s sekstantom.

Malo pozneje je prišel kapitan s svojim daljnogledom in je preiskal obzorje. Noge so se mu gibale na zelo neodvisen način, kar je bilo prav slabo znamenje.

Dejal je Antoniu naravnost:

»Zdaj nimamo pred seboj nič drugega kot sinjo vodo. To predgorje čez, tamle na jug, je rt Spartel in ono severno je Barbale. Zdaj smo precej natančno sredi vstopa v ožino. S tem smo skoraj za las natančno na šestintrideseti stopinji severno in šesti stopinji vzhodno, da to lahko vzamemo kot skakalnice za naprej.«

Zdaj bo najbolje, če jo usekate tik mimo zahodne strani Azorov. Morda boste videli Corbo. Potem se morate držati severozahodno. V tem času ujamete tod severovzhodni Pasat in od tod naprej lahko vsak tepec jadra proti Zahodni Indiji. Kar veter naj vas žene! Če zjagledate kako jadro, takoj s poti in ne mram slišati nič larnanj! Še tega bi mi manjkalo, jaz — jaz imam že dovolj! Tako, zdaj grem pa dol, in kličite me samo, če bi kdo tiščal za nami, ali če bi šlo krivo.«

S končnim in veljavnim udarom je zložil svoje kukalo ter zlezel dol, postrani kakor rak.

»To doni pa kakor slovesno slovo!«

Bil je Collins, ki je to pripomnil takoj, ko so kapitanova ramena izginila v odprtini, kamor je kmalu zatem šel tudi zamorec s ka-dečim se piskrom kave.

»Sanjo, da se re bomo prebili čez morje z rumom in kavo, če se hočemo vsaj mimo Azorov zmuzniti brez škode: Spominjam se še, kako je bilo nekoč v Tihem morju. Tam tudi ni bilo s kapitanom moči tako dolgo govoriti. In gonilo nas je okrog kakor Noetovo barko, ves mesec, le da nam ni prifrlolela nasproti nobena golobica. Zdaj vprašam sam: Kako bi bilo, če bi vi pustili meni krov, jaz pa vam navigacijo? Vprašam samo, ker ste navsezadnje uradno le vi prvi.«

Antoniu je vprašal:

»Torej povejte naj dam? Kaj?

Oni je priklimal:

»Lepo: Vi prevzamete krov, Collins! Položaj bom še pogruntal, mislim. Saj imam svoj sekstant.«

Collins je rekel:

»To je še sreča! Lepo, da razumete položaj, gospod Adverso.«